

Nedokučive tajne proroka Jeremije

Spasenje iz propasti u Jr 33

Naslov ovog prikaza uzet je iz Božje najave proroku da će mu objaviti nedokučive, nepristupačne stvari (בצרות ž. r. mn. od בצור *bāšūr* Jr 33,3). Jeremija, općenito poznat kao navjestitelj nevolje, c33 intenzivno posvećuje spasenju. Tekst ima tri dijela (v1–18.19–22.23–26), označena s tzv. proročkom formulom "I dođe riječ Jahvina... " (ויהי דבר־יהוה *vaj^ehî d^ebar-'Adonāj* v1.19.23) koja svrstava Jeremiju u niz istinskih biblijskih proroka, primatelja Božje riječi.

Početak idućeg poglavlja ima naslov koji nije glagolska rečenica ni dio pripovijedanja: "Riječ koju Jahve uputi..." (34,1). To je literarni signal – naslov – kakav se ne pojavljuje sve od 32,1 te jasno daje do znanja da s c34 počinje nešto novo, a da se c33 veže uz prethodan tekst. Veza s c32 jest i mjesto radnje, "tamničko dvorište" (32,2.12; 33,1), u kojem je prorok zatočen – kako podrobno opisuje c37 – i kojim se c33 smješta u kontekst knjige ("tamničko dvorište" c37; 38,6.13.28; 39,15). Kralj Sidkija, iz osobnoga prijateljstva, zatvara proroka među svoje stražare da bi ga spasio od linča jer je optužen kao špijun. O literarnoj vezi s c32 svjedoči i pripomena da je riječ Božja pohodila proroka "drugi put" (שנית *š^enît* 33,1), nakon što se to u prethodnom poglavlju već zbio.

Unutarnje veze u tekstu počinju s motivom "David" koji se spominje 5x u c33 i povezuje sva tri dijela jer se pojavljuje i u prvom (דוד v15.17) i u drugom (דוד v21s) i u trećem dijelu (דוד v26). Novost 2. i 3. dijela jest dodatna oznaka "sluga moj" koja u Božjoj riječi stoji uz Davida (עבדי v21s.26). Treći dio (v23–26) osim toga preuzima iz drugoga (v19–22) važnu temu "moj Savez" (בריתי *b^erîtî* v20s.25) čime su oba odlomka zajednički istaknuta. I sluga Gospodnji i Božji Savez najavljuju pozitivan preokret.

Božja riječ u v14–16 istaknuta je tzv. formulom Jahvina govora: "riječ je Gospodnja" (נאם יהוה v14) koja se u c33 samo tu pojavljuje. Osim toga ovi se reci vraćaju na ono što je rečeno u 23,5s i ovdje je označeno kao "dobra riječ" (KS: "dobro obećanje", Šarić: "obećanje" v14), svjedočeći da Bog ostaje vjeran. Literarno ovaj je dio teksta istaknut i ponavljanjem uzvika "evo" (הנה *hinnê* v14) koji je već u v6 služio za preokret od propasti (v4s) u spasenje (v6–9). Riječ Gospodnju u v14–16 naglašava i trostruko opetovanje teme "pravednost": Bog najprije najavljuje kraljevskoga potomka koji će biti "izdanak pravednosti" (צדקה *š^edāqâ* v15), potom precizira da će on vladati u skladu s pravednošću, "po pravici" (צדקה v15). Kao vrhunac objavljuje se teološka osnovica pravednosti koja vrijedi za cijelu zajednicu, simboliziranu gradom Jeruzalemom. Novo ime Jeruzalema glasi: "Jahve (je) pravda naša" (צדקה v16). Uz to "pravica" po kojoj će se novi vladar ravnati nije samo uzvišeno Božje svojstvo nego je i "pravo" (משפט *mišpāt* v15), što se ovdje vjerojatno odnosi na zapisano i utvrđeno slovo Zakona tj. Pouke (Tora).

Cjelovitost teksta u Jr 33 počiva na 7x ponovljenoj tzv. glasničkoj formuli "ovako govori Gospodin" (כה אמר יהוה *kô 'amar 'Adonaj* v2.4.10.12.17.20.25). Prvi je dio (v1–18) međutim glavni ne samo svojom veličinom, nego i zbog toga što se u njemu 2x najavljuje *promjena sudbine* (שוב שבות *šûb š^ebût* KS: "okrenut ću udes", Š.: "okrenut ću sudbinu" v7.11) i 2x se može naći izjavna rečenica "rekao je Jahve" kao opisna potvrda Božjeg govora (אמר יהוה *'amar 'Adonaj* v11.13). U tom se prvom dijelu također 2x rabi uzročni veznik "jer" (כי v4.17) koji tumači da Jeremija treba zazvati Boga (v3) zbog "kuća ovoga grada" napunjenih

tjelesima (v4s) i da je razlog za pravednost, potomstvo, spasenje i siguran život (v14–16) u obećanju trajnog kraljevstva i svećenstva (v17s).

Potomstvo Davidovo kao motiv spasenja nastavlja se na obećanje koje je prvi put izgovorio prorok Natan u 2 Sam 7. Jeremija na 5 mjesta u ovom poglavlju na različite načine preuzima taj motiv govoreći o "izdanku pravednom" (v15), o tome da "neće nestati potomka na prijestolju" (v17), o "sinu" sluge Božjeg Davida (בן v21), te još 2x o "potomstvu" (זרע *z'era* 'sjeme) sluge Božjeg Davida (v22), te Jakova i Davida (v26). Ovaj motiv povezuje glavni dio teksta s preostala dva odlomka.

Dok je prvi dio teksta v1–18 usmjeren na grad i zemlju, 2. i 3. dio teksta spasenje smještaju u univerzalni kozmički kontekst. U v19–22 spominje se 2x "dan" i "noć" (v20), te uz to vojska nebeska i pijesak morski (v22). U v23–26 još jednom se govori o "danu i noći", a "nebo i zemlja" (v25) potvrđuju vezu s izvještajem o stvaranju. Bitna teološka novost u tome je da se stvaranje (Post 1), već prije Saveza s Noom, promatra kao *Savez* jer hebrejska rečenica izjednačuje ponajprije "moj Savez" i "dan" odnosno "noć" (v20), a potom su u v25 "dan i noć" (točnije "danju i noću") Božji Savez o kojem on govori ("moj Savez" tj. "moja obveza").

Komunikacijska struktura teksta obilježena je najvećim dijelom kao Božji govor proroku prepoznatljiv po uporabi 2. lica jednine. Glagoli "zazovi", "ne znaš" (v3) te "nisi li opazio" (v24) uspostavljaju izravan kontakt. Proročka formula (v1.19.23) jest opisni dio teksta sročeni u 3. jd.

Već svojom ulogom u knjizi ovo poglavlje Jr 33 svjedoči o spasenju. U njemu pozitivna proroštva Jeremijina završavaju i u njemu se govori o spasenju više nego li u bilo kojem drugom poglavlju. Kad Bog potiče proroka i daje mu obećanje: "zazovi i odazvat ću se" (v3) onda je to i književnim ustrojem utemeljeno jer je c33 Božji odziv na Jeremijinu molitvu 32,16–25.

Realističan pogled na spasenje očituje se u Jr 33 po ozbiljnom uzimanju i druge, negativne strane. Božji govor opetovano prepoznaje zlo. Spominjući svoju srdžbu, jarost i odvratanje lica (v5), te ističući grijeh ne kao općenit promašaj nego kao prijestup protiv njega samoga (v8), Bog u isti mah razotkriva teološku jezgru zla. Međutim, dok se gnjevna reakcija samo po jedanput spominje, u najavi spasenja *po dva puta* bit će govora o ozdravljenju (2x רפא v6), o miru (2x שלום v6.9) i o dobru (2x הטובה v9). Formula preokreta, kojom se sam Bog, predstavljen kao stvoritelj (v2) i darivatelj mira (v9) obvezuje na izvršenje zadaće, tri put je opetovana (KS: "promijenit ću udes" v7.12.26), a smjer promjene jasno je potvrđen zaključnom riječi cijelog teksta: "smilovat ću se" (רחם v26).

Spasenje nasuprot propasti u Jr 33 naznačeno je i formalno. U tekstu se može naći oko 15 izraza koji označuju propast, ali ih je dvostruko više za spasenje. Osim toga zlo i nevolja opisuju se samo do v10, poslije slijedi pozitivan pogled na spasenje. (Glagol "odbaciti" u v24 dio je citata koji nije prihvaćen, a u v26 stoji u irealnoj pogodbi pa je samim tim zanijekan.)

Formalni naglasak prepoznaje se i u 5 različitih slika spasenja koje se 3x ponavljaju. Rekli smo, o promjeni sudbine govori se 3x (v7.11.26). Osim toga riječju כל *kol* tri put se promatra punina: "sve dobro", "sva sreća" i "sav mir" (v9). Jeruzalem prima tri pozitivna atributa "radost", "hvala", "čast" (v9). Kako već vidjesmo, 3x se opetuje motiv pravednosti (v15s) i tri različite imenice označuju obećano potomstvo: "izdanak" (v15), "sin" (v21), "sjeme" (v22.26).

U važnoj rečenici Bog najavljuje da "im sam čini svekoliko dobro" i da će o tome "čuti svi narodi svijeta" (v9). Ako se u zajednici označenoj 3. mn. ("njima") prepoznaju upravo "narodi", a ne samo stanovnici Jeruzalema, onda već ta rečenica uvodi sveobuhvatnu perspektivu spasenja koja će u 2. i 3. dijelu biti oslikana slikama iz Post 1. Božje djelovanje smjera na sve narode ("oni" v9), a ne samo na zajednicu simboliziranu Jeruzalemom ("oni" v6).

Opis nevolje može se u ovom poglavlju donekle rasporediti u *tri* vrste, a svaka pronalazi svoj odgovor u pozitivnoj najavi. "Tamnica" (v1), "rušenje", "nasip" i "mač" (v4) kao i "borba" (v5) obilježavaju *rat*. Spasonosna opreka mu je "mir" (v6.9), po kojem će ljudi "biti spašeni" i "živjeti spokojno" (v16). Propast se sastoji u *opustošenju* koje se prepoznaje već u pogledu na "trupla" (v5), izrijeком se više puta navodi kao "pustinja", "pusto mjesto", "bez čovjeka i bez životinje" (v10.12), a spominju se k tome i "opustošene ulice" (v10). Spasenje je nasuprot tome oslikano kao "gradnja" (v7) i "pastiri" (v12) koji broje svoja stada (v13). Teološka strana zla tj. *grieh* u tekstu je izrečena pojmovima koji se s jedne strane odnose na Božje djelovanje "udariti", "srdžba" i "jarost", "skriveno lice" (v5), a s druge strane na zajednicu: "opakost" (v5), "sagriješiti", "skriviti", "odmetnuti se" (v8). I ovaj dubinski vidik nevolje ima svoju osobitu opreku u Božjoj najavi da će "očistiti", "oprostiti" (v8) i "smilovati se" (v26), te u četverostrukom isticanju Saveza ("moj Savez" v20[2x].21.25).

Osim ove odgovarajuće protuteže Jr 33 s dvije potankosti daje do znanja da je *mjera dobra veća* i da Božje spasenje ne samo odgovara veličini nevolje, nego je i nadvisuje. Nasuprot pogledu na mrtva ljudska tijela koja se samo jednom spominju ("trupla" v5), u tekstu je 2x ponovljeno Božje obećanje da "nikada neće nestati potomka" (v17s). Osim toga, temeljna opreka označena hebrejskim riječima "dobro" (3x טוב *tôb*) i "zlo" (1x רע *ra*) pokazuje da Božja riječ ne zatvara oči pred zlom, uočava ga (רע "opakost" v5), ali obilnu mjeru spasenja formulira trostruko: "sve dobro", "sva sreća" (2x טובה v9), i "dobro obećanje" (טוב v14).

(30.01.07., ur. 14.05.14.; 27. 2. 2020. cca 7.800 znakova)

N. Bilić, SJ